

TẮC ĐẤT TẮC VÀNG A PIECE OF LAND
CÂU CHUYỆN VỀ NHỮNG THAY ĐỔI IS A PIECE OF GOLD
ĐÔ THỊ Ở HÀ NỘI STORIES OF URBAN CHANGE IN HANOI

Text by | Chuyện

Nguyễn Hồng Vân

Aaron Vansintjan

Photography | Ảnh

Aaron Vansintjan

Students of Hanoi Civil Engineering University

Sinh viên trường Đại học Xây dựng Hà Nội

TẮC ĐẤT TẮC VÀNG A PIECE OF LAND
CÂU CHUYỆN VỀ NHỮNG THAY ĐỔI IS A PIECE OF GOLD
ĐÔ THỊ Ở HÀ NỘI STORIES OF URBAN CHANGE IN HANOI

From October 2016 to March 2017, we spent our time going around Hanoi, talking to people, learning about how urban change affects people's lives. During this time, we had the privilege of meeting over 80 residents, officials, researchers, and urban planners who were kind enough to tell us their life stories and ideas. This is a collection of those photos and stories from the conversations we had. We hope that, by sharing this with you, the stories we heard can reach a wider audience.

When telling these stories, we want to be sensitive to how people were presented, ensuring that they could not be identified. Even when people asked us to take a photo of them, we decided that it would not be fair to show their faces here, since they didn't know the ways that these photos would be used, with the exception of those photos taken by students at the National University of Civil Engineering. All names have been changed.

We would like to thank, first, everybody who agreed to meet and talk with us in the past months, from whom we learned so much. Special thanks go to CIAT-Asia, our host organization, and especially Brice Even, who supervised the project and gave us valuable feedback. We would also like to thank Le Quynh Chi and her colleagues at the National University of Civil Engineering, Nguyen Thanh Tu, Duong Quynh Nga and Dao Hai Nam who organized a productive workshop on qualitative methods with their students, which resulted in some of their own stories and photos, also included here.

Aaron Vansintjan likes going for long walks and sitting in cafés. A Belgian citizen, he is currently completing a PhD at Birkbeck, University of London, focusing on the effect of urban development on people's food strategies.

Nguyễn Hồng Vân is a linguist, researcher, and (self-proclaimed) storyteller based in Hanoi. She has a Bachelor degree in Sociology and a Master in the same field. As an introvert, doing qualitative research is a good excuse for her to approach people and listen to their stories.

Từ tháng 10 năm 2016 đến tháng 3 năm 2017, chúng tôi đi quanh Hà Nội, nói chuyện với mọi người, tìm hiểu về những ảnh hưởng của biến đổi trong đô thị lên cuộc sống người dân. Trong khoảng thời gian này, chúng tôi được may mắn gặp hơn 80 người dân, cán bộ, nhà nghiên cứu, và nhà quy hoạch đô thị, những người đã mở lòng chia sẻ câu chuyện và suy nghĩ của họ. Quyển sách nhỏ này tập hợp những bức ảnh và câu chuyện chúng tôi lượm lặt được từ những cuộc trò chuyện ấy. Chúng tôi mong rằng, khi chia sẻ với bạn, những câu chuyện chúng tôi đã được nghe sẽ đến với nhiều người hơn.

Khi kể lại những câu chuyện này, chúng tôi muốn tôn trọng những người có mặt trong ảnh, và đảm bảo rằng danh tính của họ được giữ kín. Kể cả với những người đề nghị chúng tôi chụp ảnh họ, chúng tôi vẫn quyết định rằng thật không công bằng nếu đưa khuôn mặt của họ lên đây, vì họ không biết những bức ảnh đó sẽ được sử dụng như thế nào, ngoại trừ những bức ảnh do các bạn sinh viên trường Đại học Xây dựng chụp. Tất cả các tên người đều được thay đổi.

Trước hết, chúng tôi muốn cảm ơn tất cả những người đã đồng ý gặp gỡ và nói chuyện với chúng tôi trong những tháng qua. Chúng tôi đã học được rất nhiều từ họ. Chúng tôi đặc biệt biết ơn CIAT-Asia, cơ quan chủ quản của dự án này, và đặc biệt là ông Brice Even, chuyên gia hướng dẫn đã cho chúng tôi rất nhiều phản hồi giá trị. Chúng tôi cũng muốn cảm ơn bà Lê Quỳnh Chi và các đồng nghiệp tại trường Đại học Xây dựng Hà Nội, bà Nguyễn Thanh Tú, bà Dương Quỳnh Nga và ông Đào Hải Nam, đã tổ chức một xưởng nghiên cứu rất hiệu quả về phương pháp định tính dành cho sinh viên. Một phần kết quả của hoạt động này là những bức ảnh và câu chuyện do các bạn sinh viên thu thập, cũng được trình bày trong sách này.

Aaron Vansintjan thích những cuộc đi bộ dài và lê la ở quán café. Là một công dân Bỉ, hiện giờ anh đang làm nghiên cứu sinh tại Birkbeck, University of London, trọng tâm nghiên cứu là tác động của phát triển đô thị lên những chiến lược thực phẩm của người dân.

Nguyễn Hồng Vân là biên/phiên dịch, nghiên cứu viên và người kể chuyện (tự phong) ở Hà Nội. Cô có bằng cử nhân và bằng thạc sĩ trong ngành Xã hội học. Là một người hướng nội ngại giao tiếp, làm nghiên cứu định tính là một cái cớ cô vin vào để tiếp cận người khác và lắng nghe câu chuyện của họ.

A HAMLET LEADER AND GARDENER VỪA LÀ CÁN BỘ TỔ DÂN PHỐ, VỪA TRỒNG RAU

Mrs. Lan put our conversation on hold and picked up her cellphone. It was a young man, calling her to ask if she's going to her garden in the afternoon, because he needed advice on his vegetables. Mrs. Lan, a 62 year-old hamlet leader in a new apartment building, seems to spend much of her time gardening, and the rest of her time giving people advice on how to garden.

Back in her hometown, she had been a cadre since she retired, in charge of population statistics. She knew everyone there. "They keep asking me to come back." But she moved into an apartment in Linh Dam to be with her son and daughter-in-law. "If I leave, they will have to pay someone to take care of their children. No one can beat a grandmother"

Still, despite uprooting her whole life to be with her family, she seems happy, and her expertise is in high demand. As a hamlet leader, she keeps track of all the children in the building, making sure to give them gifts and tell parents about reproductive health care. Even though she moved here very late in life, it has been very easy for her to integrate into her new role. A big part of that is that she makes friends through gardening. Everyone in the "Gardening Club" knows each other and they frequently give their friends vegetables, either from their own gardens or from their hometowns.

Bác Lan ngừng nói chuyện với chúng tôi để nghe điện thoại. Người gọi là một anh thanh niên, muốn hỏi chiều nay bác có ra vườn không để anh còn xin ý kiến bác về rau của mình. Bác Lan là tổ trưởng tổ dân phố trong khu chung cư mới, thời gian của bác chủ yếu dành để trồng rau, và phần còn lại để cho mọi người lời khuyên về cách trồng rau.

Ở quê, sau khi nghỉ hưu, bác làm cán bộ dân số, chịu trách nhiệm về thống kê dân số. Bác nắm rõ thông tin về tất cả người dân trong địa phương mình. "Người ta cứ gọi bác về làm ấy chứ." Nhưng bác đã chuyển đến sống với con trai và con dâu ở Linh Đàm. "Nếu bác về thì chúng nó lại phải thuê người ta trông con. Làm sao bằng bà được."

Mặc dù bác rời bỏ quê hương để chuyển đến sống với con cháu, bác vẫn vui vẻ, và kinh nghiệm chuyên môn của bác rất được trọng dụng ở nơi mới. Trong vai trò là tổ trưởng tổ dân phố, bác theo dõi sát sao tất cả trẻ em trong khu nhà, lo việc tặng quà cho các cháu và tuyên truyền cho bố mẹ các cháu về sức khỏe sinh sản. Mặc dù bác chuyển về đây sống khi đã lớn tuổi, bác rất dễ dàng hòa nhập với vai trò mới. Một phần lớn là do bác kết bạn và làm thân với những người trồng rau khác. Trong "Hội trồng rau", mọi người đều quen biết nhau và thường xuyên cho bạn bè rau của mình, hoặc là từ vườn, hoặc là mang từ quê ra.

AN OLD COUPLE WITH A DEMOLISHED HOME

When Aaron saw some Styrofoam boxes of vegetables lying idly on a pavement, his eyes lit up. We jumped off our motorbikes, looking around to find a gardener to talk to. Mrs. Nga noticed us, walked out with a big smile, and asked if we were there to ask them to move their vegetables. A few sentences later, we clarified that we are not authorities from the district, but only “students who want to learn about life around here”. As we eased in a friendly conversation, Mr. Hung asked if the Westerner is looking to buy land for a house.

Two years ago, their house was demolished to make way for a public infrastructure project. Mr. Hung described the forced land clearance, when hundreds of residents desperately made their last attempts to save their houses. “It was like a war zone. There was smoke everywhere. Like there had been a bomb. After the house was gone, for months after I was sad.” Just like war, the destruction of your home can be a violent trauma, which you may never overcome. “We were like refugees.”

Despite this, Mr. Hung and Mrs. Nga are trying to make their shack on a small lot of land beautiful again. They grow their own vegetables on the sidewalk, keep a pair of hen and cock, and Mr. Hung shows us a beautiful pomelo tree he planted in the small strip of garden they have left. He pointed to a tiny climber “In a year, it will be like a forest here”, while seemingly lost in his imagination. Their problem, now, is that people keep stealing their plants. Like many people we met, they use vegetables as a way to make their street more beautiful, but like many people living in poverty, their reliance on public space makes them vulnerable to theft and targeted by the authorities.

Throughout our research, it was often difficult to talk to men on the street. They’d refuse to talk, they’d tell us to talk to the ward authorities instead, they’d brag and make jokes, they chase us away, or they’d even accuse Aaron of being a spy. Those men that did want to talk to us seemed somehow different: they were angry, they felt like someone had done them harm, like they were unjustly excluded from society.

Mr. Hung was like this. “I’ve served the country my whole life, I’ve done my duty in the army. And now the country took my house away from me.” Even though he had been active in the community hamlet after he retired, when we asked him if he wanted to be a cadre in the resettlement building, he said, “I’m done with that. Now I just grow vegetables, raise chickens and help my wife.”

For Mr. Hung, what hurts the most is that his goal in life had been to leave his house to his children when he died. Now, at age 72, he struggled to accept the fact that he had failed his duty. “There are things that no compensation can make up for,” Aaron says. He turns away from us, his face almost mingles with the stained wall and half of his body seems to be disappearing in twilight. He doesn’t reply, just nods quietly. There are some kinds of pain that words can’t describe.

CẶP VỢ CHỒNG GIÀ VỚI NGÔI NHÀ BỊ DỠ

Mắt Aaron sáng lên như sao khi nhìn thấy những thùng xốp đựng rau được xếp trên vỉa hè. Chúng tôi nhảy xuống xe, nhìn quanh để tìm chủ nhân của những cây rau ấy. Bác Nga thấy chúng tôi, cười đơn đả đi ra, hỏi chúng tôi có cần bác dẹp những thùng rau đấy không. Nói chuyện thêm một lúc, chúng tôi giải thích rằng chúng tôi không phải là trên quận, mà chỉ là “sinh viên muốn đi tìm hiểu về cuộc sống của người dân ở đây”. Nói chuyện rôm rả thêm một lúc, bác Hùng hỏi có phải bạn Tây muốn mua tìm đất mua nhà không.

Hai năm trước, nhà của hai bác bị phá đi để lấy đất xây một công trình công cộng. Bác Hùng miêu tả cuộc cưỡng chế đất, khi hàng trăm người dân tuyệt vọng trong những nỗ lực cố gắng để giữ nhà. “Cứ như là chiến tranh, có bom rải thảm đi qua. Khói lửa mù mịt. Mất nhà rồi bác buồn mất mấy tháng”. Cũng như chiến tranh, việc ngôi nhà bị phá cũng là một chấn thương nặng nề, mà có thể người ta không bao giờ vượt qua được. “Loạn cứ như là đi sơ tán.”

Mặc dù vậy, bác Hùng và bác Nga đang cố gắng mỗi ngày để vun vén cái lán sập sệ trên chỗ đất còn bầu vịu được. Hai bác trồng rau trên vỉa hè, nuôi một đôi gà trống mái, và bác Hùng chỉ cho chúng tôi một cây bưởi xanh tốt bác trồng trên khoanh đất nhỏ nhỏ còn lại. Bác chỉ vào một cây leo bé tí “Sang năm là chỗ này thành cái rừng”, mắt mờ màng đắm chìm trong tưởng tượng. Khổ cái là, người ta cứ ăn trộm mất cây của các bác. Cũng như nhiều người chúng tôi đã gặp, các bác trồng rau để làm đẹp con phố, nhưng cũng như nhiều người nghèo khác, việc phải dựa vào không gian công cộng khiến các bác dễ bị trở thành nạn nhân của trộm cắp và bị các nhà chức trách bắt phải dẹp gọn vào.

Trong quá trình làm nghiên cứu, chúng tôi thường gặp khó khăn trong việc bắt chuyện với những người đàn ông ở ngoài đường. Họ từ chối không nói chuyện, họ bảo chúng tôi đi mà gặp cán bộ phường mà hỏi, họ khoe khoang và đùa cợt, họ đuổi chúng tôi thẳng thừng, hoặc thậm chí còn cáo buộc Aaron là nhân viên tình báo. Những người đàn ông chịu nói chuyện với chúng tôi hơi khác một chút: họ giận giữ, họ cảm thấy như mình bị người khác làm hại, và đã gạt ra ngoài rìa xã hội một cách bất công.

Bác Hùng là một trường hợp như vậy. “Bác đã phục vụ đất nước. Bác cống hiến cả đời trong quân đội. Rồi bây giờ nhà nước lại lấy nhà của bác.” Mặc dù bác tích cực hoạt động đoàn thể sau khi nghỉ hưu, khi chúng tôi hỏi bây giờ bác có muốn làm tổ trưởng tổ dân phố trong khu nhà tái định cư không, bác nói “Thôi, bây giờ còn làm gì nữa. Bác chỉ muốn trồng rau, nuôi gà và giúp bác gái thôi.”

Với bác Hùng, điều làm bác đau đầu nhất là tâm niệm để lại cho con cái được cái nhà sau khi bác qua đời. Bây giờ, ở tuổi 72, bác vật lộn để chấp nhận sự thật là bác không thể nào thực hiện mong muốn ấy được nữa. “Có những điều không khoản đền bù nào có thể đủ được”, Aaron nói. Bác quay đi, mặt bác như hòa vào bức tường cũ nham nhở và một nửa thân người bác như đang dần biến mất vào bóng tối chập choạng. Bác không trả lời, chỉ lặng lẽ gạt đầu. Và có những nỗi đau không từ ngữ nào diễn tả được.

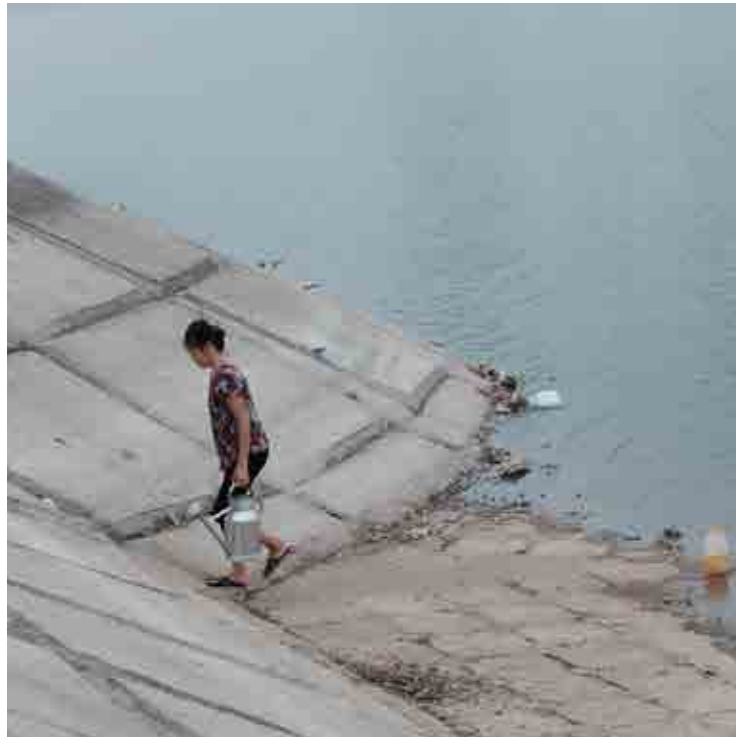
STREET VENDORS

Many street vendors are migrants: mothers leaving their rural hometown to work long hours in the city, sending money home to their children and husbands. In Tay Ho, many former farmers also used the space in front of their house to make some extra income. They might sell homemade dưa chua—pickled vegetables—or nem chua—fermented pork. For many, making and selling food was a social safety net: a way to respond to the rapid changes brought on by development.

NHỮNG NGƯỜI BÁN HÀNG TRÊN VÍA HÈ

Nhiều người bán hàng ở vỉa hè là dân nhập cư: những người mẹ phải rời quê để làm việc nhiều giờ nơi thành thị, rồi gửi tiền về quê cho chồng con. Ở Tây Hồ, nhiều người trước kia là nông dân cũng dùng không gian trước cửa nhà để kiếm thêm thu nhập. Họ tự muối dưa chua rồi bán, hoặc lấy nem chua về bán. Với nhiều người, nấu ăn và bán đồ ăn là một cách để tự dệt nên tấm lưới an sinh xã hội cho mình: một cách để phản ứng lại với những thay đổi chóng mặt từ công cuộc phát triển.

GUERILLA GARDENING IN THE NEW URBAN AREAS

LÀM VƯỜN DU KÍCH Ở CÁC KHU ĐÔ THỊ MỚI

“Ten years ago, this was rice and buffaloes,” one developer said in an interview, pointing to the skyscrapers, fancy restaurants, large plazas, and wide boulevards around him. The speed of the changes in Hanoi is surprising to many, old villagers and new residents alike. But construction sites often lie still for years, and plants can find many opportunities to spring up between the cracks. In some of these new urban areas, the new residents have organized enormous swathes of unused construction sites into large ‘guerilla gardens’—taking over whatever space they can find. Many of the new residents we talked to were excited about their gardens: for them, it was a way to connect with their neighbors, bring a bit of village life into the city, while growing safe vegetables they could trust. These areas might have been rice and buffaloes, but they are far from unnatural places of concrete and manicured parks: residents, rich and poor, seem to want to create a natural world of their own.

“Mười năm trước, chỗ này toàn đồng lúa với trâu thoi,” một nhà phát triển chia sẻ trong buổi phỏng vấn, vừa nói vừa chỉ tay ra những tòa nhà cao tầng ngất ngưỡng, những cửa hàng sáng choang xa xỉ, những khu thương mại đồ sộ, và những con đường rộng rãi đang trải ra xung quanh ông. Tốc độ thay đổi của Hà Nội khiến nhiều người ngạc nhiên, cả những người dân làng và những người mới chuyển đến khu đô thị. Nhưng nhiều khu đất đáng lẽ để xây nhà nằm yên trong nhiều năm, và cây cỏ trỗi lên giữa những kẽ hở. Ở một số khu đô thị mới như thế này, những người dân mới chuyển về tự xoay sở đến biến những khu đất chưa xây thành những vạt ‘vườn du kích’ – sử dụng bất kỳ khoảng không nào họ tìm được. Nhiều người dân mới chuyển khu những khu này mà chúng tôi trò chuyện rất hào hứng khi kể về những khu vườn của họ: đối với họ, làm vườn là một cách để kết thân với hàng xóm, mang một chút đời sống làng xã vào thành phố, mà lại có thể trồng rau sạch họ tin tưởng được. Những khu này xưa kia từng là đồng lúa và trâu, nhưng ngày nay nơi đây cũng không phải chỉ là những tòa nhà bê tông và những công viên nhân tạo: người dân, cả giàu lẫn nghèo, có vẻ đều muốn tạo ra một thế giới tự nhiên của riêng họ.

TRADITIONAL AND NEW FOOD HABITS THÓI QUEN MUA THỰC PHẨM TRUYỀN

In new urban areas, rather than relying only on 'modern' sources of food like supermarkets, many residents like to have a wide variety of options.

They announce food for sale and trade on the Facebook groups, share food with their neighbors, and sell food from their own apartment. They will shop at new safe food chains, but will also buy from street vendors when convenient. People like to know where their food comes from, but they also like to know who they're buying from. As a result, new urban areas, like the rest of Hanoi, continue to have a mix of formal and informal food spaces. Public space is often used for these informal transactions, which then becomes an opportunity for people to get to know each other and to develop a sense of community. Some might think all of this is a bit messy, but for many people, this mix of options is convenient and makes their new life feel a bit more like home.

THỐNG VÀ HIỆN ĐẠI

Ở nhiều khu đô thị mới, thay vì chỉ mua sắm ở những nguồn thực phẩm 'hiện đại' như siêu thị, nhiều người dân thích có nhiều lựa chọn phong phú. Họ thông báo những loại thực phẩm mình có, mua bán với nhau trên các nhóm Facebook, chia sẻ với hàng xóm, hoặc bán đồ ăn ngay tại chính căn hộ của mình. Họ cũng mua thực phẩm ở những chuỗi cửa hàng thực phẩm sạch, nhưng không chê những người bán rong nếu mua ở đó tiện hơn. Người ta muốn biết nguồn gốc thực phẩm mình mua đến từ đâu, nhưng cũng muốn biết những người đang bán cho mình là ai. Vì thế, những khu đô thị mới, cũng như phần còn lại của Hà Nội, tiếp tục là sự pha trộn giữa những không gian thực phẩm chính thức và phi chính thức. Không gian công cộng thường được dùng cho những giao dịch phi chính thức kiểu này, rồi lại tạo ra cơ hội để mọi người quen biết lẫn nhau và tạo nên một cảm giác gắn bó cộng đồng. Có thể có những người cho rằng như vậy thật là lộn xộn, nhưng với nhiều người khác, sự pha trộn giữa các lựa chọn như vậy không những tiện lợi mà còn giúp biến cuộc sống mới của họ trở nên thân thuộc hơn.

MAKING A NEW HOME XÂY TỔ ẤM MỚI

In more well-off new urban areas, wealthy residents also liked growing vegetables. They used more expensive flower pots, it might look a bit neater, and they might even take over small public parks. But the end result is the same: like low-income residents, they also didn't seem to have much of a problem taking over public space for their own use. For both rich and poor, being able to use their surroundings was part of creating a place where they feel that they belong for. The difference seems to be that the rich can permanently take up public space with their steel frames and heavy pots, while the poor's home-making is often more temporary and mobile.

Ở những khu đô thị mới mà mặt bằng dân cư khá giả hơn, những người giàu cũng thích trồng rau. Họ sử dụng những chậu hoa đắt tiền hơn, trông có vẻ xinh xắn hơn một chút, và họ thậm chí cũng tận dụng luôn cả những khu vườn hoa nhỏ nhỏ. Nhưng kết quả cuối cùng thì cũng như nhau: giống những người dân có thu nhập thấp, những người có thu nhập cao cũng chẳng thấy có vấn đề gì khi tận dụng không gian công cộng để phục vụ cho mục đích của riêng mình. Với cả người giàu và người nghèo, khả năng sử dụng không gian xung quanh là một phần trong việc tạo ra cảm giác thân thương của nơi họ thuộc về. Có vẻ như điều khác biệt ở đây là người giàu thì có thể sử dụng không gian công cộng vĩnh viễn, còn những nỗ lực để mang cảm giác gắn gũi vào môi trường xung quanh của người nghèo thường tạm thời và lưu động hơn.

USING UNUSED LAND SỬ DỤNG ĐẤT CHƯA SỬ DỤNG

In Tay Ho, farmers might have sold their farmland, but they still want to farm. Often, people take over temporary construction areas. Residents quickly took advantage of a drained lake to grow their vegetables. They knew the pond would fill with water again in one month, but they didn't care: what was important was growing vegetables where they could. In this way, people often take advantage of environmental resources when they can, adapting easily when their environment changes.

Ở Tây Hồ, những người nông dân đã bán đất ruộng, nhưng họ vẫn muốn tiếp tục làm nông. Thường thường, người ta tận dụng những khu công trình đang dang dở. Người dân nhanh nhẹn mang rau ra trồng trong hồ đã rút nước. Họ biết chỉ một tháng nữa hồ sẽ được bơm nước đầy như cũ, nhưng họ không quan tâm: quan trọng là trồng rau ở nơi nào họ có thể. Bằng cách này, người ta thường tận dụng những tài nguyên môi trường khi họ có thể làm như vậy, và dễ dàng thích ứng khi môi trường đó biến đổi.

TẮC ĐẤT TẮC VÀNG

In 1945, Northern Vietnam was reeling from a famine and the Viet Minh government took over control over the city of Hanoi. The Viet Minh started a campaign called “An inch of land is an inch of gold” (Tắc đất tắc vàng), where they encouraged citizens to grow food on any patch of land they could to battle the “hunger enemy”. Ho Chi Minh encouraged people to “not let an inch of soil unused”. The saying was imbued with a nationalist sentiment, because to love the country means to produce food. More than 50 years later, the same saying means something very different: if you own the title to a piece of land, especially land in the city, you will be rich. In the past, “gold” referred to the natural abundance of the soil. Today, “gold” refers to its real estate value. But, in a way, both sayings are still alive and practiced in Hanoi. Look carefully, and you will find people growing vegetables in the smallest inch of land available.

Năm 1945, khi chính phủ Việt Minh nắm quyền kiểm soát thành phố Hà Nội, miền Bắc Việt Nam đang quần quai trong nạn đói thì Việt Minh khởi xướng phong trào “Tắc đất tắc vàng”, khuyến khích người dân trồng lương thực trên mỗi tấc đất để diệt “giặc đói”. Hồ Chí Minh kêu gọi người dân “không một tấc đất bỏ hoang”. Câu này khi ấy mang đậm tinh thần yêu nước, vì yêu nước có nghĩa là sản xuất lương thực. Hơn 50 năm sau, câu này mang một ý nghĩa rất khác: nếu có quyền sở hữu đất, nhất là đất ở thành phố, thì người ta sẽ giàu. Ngày xưa, “vàng” chỉ sự phì nhiêu của đất. Ngày nay, “vàng” chỉ giá trị bất động sản. Dù vậy, theo một cách nào đó, cả hai ý nghĩa này đều còn phổ biến và được áp dụng ở Hà Nội. Nếu để ý, bạn sẽ thấy những đám rau được trồng trong những khoảnh đất nhỏ nhất người ta có thể tìm được.

AN OLD COUPLE WITH AN ORGANIC GARDEN CẶP VỢ CHỒNG GIÀ VÀ VƯỜN RAU SẠCH

Mr. Nam and Mrs. Đào have lived in Tay Ho for their whole lives. Mr. Nam is 73, Mrs. Đào is 68. Throughout their lives, several times they made a request to the commune leader to receive housing under the “policy for the de-densification of the population”. Their poor family background and their lack of connections to the authorities made their attempts unsuccessful. “We had no money to reach their hands”, says Mrs. Đào. With little land, they have not been able to reap any benefits from the real estate boom.

Mrs. Đào took us on a walk around her village, pointing down on a road which used to be a pond where she caught shellfish and argued with “the village boys” back when she was a teenager. She reminisces about a time when “land was everywhere and you could ask your neighbor for a piece of it. But it’s only now that a piece of land is a piece of gold.”

In the late 1990s, when the area saw more and more building projects, residents started dumping construction waste on a slot of land that belonged to no one. The cooperative asked if anyone wanted to take care of that slot, and no one volunteered, so they took it. They spent a year clearing the rubble and waste, put a fence around the plot, and bought soil from a nearby farm that was being paved over, to be used as parking for a company. They now have a pretty little garden where they grow and sell vegetables to any passerby and also a local restaurant attended by foreigners. People are often constantly coming in and out, dropping things off, dropping by to say hello and little chit-chat. Mrs. Đào and Mr. Nam know everyone in the village, and they provide an open space for people to relax and connect. After a life excluded from official programs to provide appropriate housing, they now have their own piece of land, and the doors are always open to welcome everyone to enjoy the lushy strips of greenery with them.

Bác Nam và bác Đào đã sống cả đời ở Tây Hồ. Bác Nam 73 tuổi, còn bác Đào 68 tuổi. Trong suốt cuộc đời mình, hai bác đã vài lần lên xã xin đất theo diện giãn dân. Nhưng vì nhà nghèo và không có mối quan hệ với cán bộ nên những lần xin đất đều không thành công. “Các bác làm gì có tiền để bôi trơn”, bác Đào nói. Vì không có đất, nên các bác chẳng gạt hái được lợi lộc gì khi giá đất tăng lên.

Bác Đào dắt chúng tôi đi bộ quanh làng, chỉ tay xuống một con đường xưa kia là cái ao bắt bắt ốc và cãi nhau với “bọn trai làng” hồi bác còn là thiếu nữ. Bác hồi tưởng về cái thưở mà “đất sẵn lăm, xin hàng xóm một câu là họ cho ngay một mảnh. Nhưng bây giờ thì tắc đất tắc vàng rồi.”

Vào cuối thập kỉ 90, tốc độ xây dựng bắt đầu tăng vọt, người dân đổ phế thải vật liệu xây dựng lên một khoảng đất không thuộc quyền sở hữu của ai. Hợp tác xã hỏi có ai muốn nhận mảnh đất đấy không, thì không ai muốn, nên hai bác đứng ra. Hai bác bỏ một năm để dọn dẹp phế thải, dựng hàng rào quanh khu đất, rồi mua thêm đất từ vườn bên cạnh đang đổ bết đi để chuyển thành bãi đỗ xe cho một công ty. Giờ đây hai bác có một khu vườn nhỏ xinh xắn, dùng để trồng rau sạch. Rau của hai bác bán cho khách ghé qua, và cho một nhà hàng gần đó phục vụ khách nước ngoài. Khu vườn lúc nào cũng thấp thoáng có bóng người ra người vào, họ để nhờ đỡ, họ ghé vào chào hai bác rồi nói câu chuyện phiếm. Bác Đào và bác Nam biết hết mọi người trong làng, và hai bác mang đến một không gian rộng mở cho mọi người nghỉ ngơi và kết nối với nhau. Sau cả một đời bị từ chối bởi những chương trình chính thức để cấp đất cấp nhà, giờ đây họ đã có một mảnh đất của mình, và luôn mở cửa để chào đón tất cả mọi người cùng tận hưởng màu xanh mát của những luống rau với mình.

CONFLICTING NATURES THIÊN NHIÊN BỊ GIÃNG CO

The new urban areas and original residents don't always live easily side-by-side. In one new apartment complex for well-off residents, the developer had advertised that residents would be able to enjoy a pond right next to their building. But the pond was run by the cooperative, not the apartment complex. The people that held the lease on the pond filled in the banks with soil and charged people high fees to fish. Instead of a green pond lined with vegetables, it became a pool of mud. The new residents, who had thought that the pond was a part of the apartment complex, self-organized and complained to the ward. But there was little that could be done: those who owned the lease on the pond didn't want to give up their livelihood. The ward, sensing an imminent conflict, tried to appeal to the new residents' sympathy by telling them that "The people who use the pond are farmers, they have a hard life. You already have an easier life, please don't make it too difficult for them."

The developers saw the pond as a resource to brand and capitalize on, new residents saw it as a peaceful, natural environment they could relax in, and the villagers saw it as their right to use given the very few livelihoods they have left after a huge area of farmland was transformed to make way for new buildings. Nature can have many different meanings for different people.

Những khu đô thị mới và người dân gốc không phải lúc nào cũng vui vẻ sống chung với nhau. Trong một khu chung cư cao cấp cho người khá giả, chủ đầu tư đã quảng cáo rằng dân mua nhà sẽ được hưởng lợi từ mặt nước của cái ao ngay bên cạnh tòa nhà. Nhưng cái ao này lại thuộc quyền của hợp tác xã nông nghiệp, không phải của khu nhà chung cư. Những người đã đầu thầu quyền sử dụng ao đổ đất lên bờ ao và thu phí của những người muốn câu cá. Thay vì một cái ao xanh mát trồng rau, giờ đây nước ao đục ngầu. Những người dân trong khu chung cư vẫn nghĩ rằng ao thuộc khuôn viên của tòa nhà, liền tự hợp lại và gửi đơn từ lên phường. Nhưng cũng chẳng ăn thua gì: những người đã đầu thầu để khai thác ao không muốn từ bỏ sinh kế của họ. Cấp phường, đứng giữa bầu không khí căng thẳng, cố gắng xoa dịu những cư dân ở chung cư bằng cách mong họ thông cảm: "Những người khai thác ao này là nông dân thôi, họ đã khó khăn lắm rồi. Các anh chị đã dư dả hơn người ta, đừng làm khó cho người ta quá."

Chủ đầu tư nhìn nhận cái ao như một nguồn tài nguyên để tạo dựng thương hiệu và hô biến thành tiền, dân trong chung cư thì coi đây là một phần thiên nhiên yên bình để thư giãn, còn người dân làng thì nghĩ quyền sử dụng cái ao là của họ, nhất là khi họ chỉ còn lại rất ít sinh kế vì một vùng đất nông nghiệp lớn đã được chuyển đổi để có chỗ xây nhà. Với những nhóm người khác nhau, thiên nhiên có ý nghĩa vô cùng khác nhau.

THE GARDENER BY THE LOTUS POND BÀ CỤ TRỒNG RAU TRONG HỒ SEN

Mrs. Lợi had a stroke five months ago, but you wouldn't know if she didn't tell you. She's constantly moving around, carefully cutting morning glory with practiced fingers. By the time we finished talking with her, we had helped her harvest several batches of morning glory and she had given us a tour of all the herbs in her garden and their medicinal properties. As Van expressed her wish to start a small a tiny garden on her balcony, she even gifted Van a big bag with several herbal plants, with strong roots and everything, to take home.

Her oldest son, who inherited the house, gambled away much of their land, and now they have very little left. People like to buy from her because they know her vegetables are clean. Her children tell her to stop gardening, but she refuses: it keeps her healthy, and it provides for some extra income. She spends much of her time with her daughter, watching over her grandson. We realize that, unlike many people in Tay Ho, she has not benefited from the increase in property value. She gardens, not just for food or money, but because it gives her a sense of autonomy, a sense of purpose in her old age.

Bà Lợi mới bị đột quỵ cách đây năm tháng, nhưng nếu bà không nói thì không ai có thể đoán được. Bà luôn tay luôn chân, rất thành thực cắt những đám rau muống với những ngón tay khéo léo. Lúc chúng tôi nói chuyện xong với bà, chúng tôi đã giúp bà cắt mấy bó rau muống, và bà đã chỉ cho xem tất cả các loại rau gia vị bà có trong vườn, cũng như công dụng của từng loại rau. Sau khi Vân bày tỏ nguyện vọng trồng mấy cây rau con con trên ban công, bà còn cho Vân một túi to các loại rau gia vị còn đủ rễ đủ lá, để mang về trồng.

Con trai cả của bà, người được thừa kế ngôi nhà, đã chơi cờ bạc rồi xén đất ra trả nợ gần hết, nên bây giờ chỉ còn rất ít. Người ta thích mua rau của bà vì họ biết đây là rau sạch. Con cái bảo bà thôi đừng ra làm rau nữa, nhưng bà không nghe: làm vừa khỏe người, lại vừa có thêm đồng ra đồng vào. Bà ở với con gái để trông cháu giúp con. Chúng tôi nhận ra rằng, không như nhiều người khác ở Tây Hồ, bà không được lợi gì khi giá đất tăng. Bà trồng rau, không chỉ để có thực phẩm hay kiếm thêm tiền, mà còn vì việc ấy mang đến cho bà cảm giác tự chủ, và mục đích cuộc sống trong những tháng ngày tuổi già.

THE PEACH TREE FARMER

NGƯỜI NÔNG DÂN TRỒNG ĐÀO

Some encounters are unusual. We met her while she was growing vegetable in the empty bed of a drained lake. It was not really a meeting. We were wandering around there when we saw someone crouching over her vegetable, so we came over to talk.

Fortunately, even though she was in a hurry to cut vegetable and go home for lunch, she still talked to us long enough to complain that her peach trees were very bushy, while the weather had been quite sunny, and she needed to pluck all the leaves within this week and the week after. Also very fortunately, Van had the good sense to suggest to Mrs. Tinh that she could take two amateur labourers for a few days, so we could have a chance to listen to stories of a farmer who has lived her whole life in Nhat Tan village.

Perhaps she didn't think we were being serious with our offer. With her very rural-like instructions for direction (e.g. you pass the place where they grow flowers and let people take photos, to the second intersection, you will see a big fig tree, then you continue to the end of the road), and her name, we finally arrived at her peach garden after going back and forth a few times and asked about ten people for directions.

The few mornings after that, we showed up at 9 o'clock, she gave each of us a conical hat, a pair of gloves, a steel ladder, Aaron brought bread with pate and egg and tea in a thermal bottle for both of us. Two trainee farmers did their jobs clumsily, while talking to Mrs. Tinh in the mid-

dle of her peach gardens.

Sitting precariously on the steel ladders, with conical hats on our heads and worn-out gloves on our hands, our job was to pluck off all green leaves, without breaking their buds. Mrs. Tinh complained "My peach trees are not doing well this year, usually, at this time, their buds are as big as a fly. Now they are still so small, because it rained a lot in July."

And she told us many stories. Farmers often don't know that they have a very special talent, which is to recreate a whole world through stories told with their happiness, their sadness, their worries and even their helplessness. Sighs wove through her stories. "It used to be corn fields here, after the government took the land at the peach fields to widen a road, my family moved our peach trees over here. This area has been zoned, rumours have it that in the next few years, a 60-wide road will be built here, and a city by the river bank as well. I'm old now, perhaps I can only work for one or two more years. I will give all of this to my children to work on. When the government takes this land here, it will be over, the Nhat Tan peach village will be over."

She is a farmer in a city. She calls her neighbourhood a village. She talked about her village festival, with processions, virgin young women and rows after rows of people dressing their best. She talked about an old ferryman, who had three wives and tens of children, when he passed away more than sixty children, including all his in-laws, squatted on their feet and passed his coffin over their heads. "It is our customs here." As she kept talking, we could hear in the background the sound of dog barking, breeze caressing our hair, people from nearby gardens calling out to each other, and dance music from huge speakers in gardens cum photography compound.

Growing peach trees is a real craft. She pointed at a tree and told us, "This one should be placed behind a TV, because its branch grows horizontally". When a customer wants to pick a tree in her garden, she will ask them how high their ceiling is, what their corners look like, how the room is set up, if they want to use a vase, then how high the vase is. Once they pick a peach tree they like, she needs to raise the tree and take good care so that it grows new roots before moving to a new home. Van asked: "Why don't you just dig the tree up and deliver it to your customer?", to which she replied "when a tree is dug up, the roots is cut off, if it dies in their house, then my conscience will bother me."

She is busy all year around taking care of a few hundred peach trees. Each tree needs to be pruned once a month, so when she finishes the last tree; the first one is already bushy again. Around the end of the year, she needs to pluck leaves off and fix their shapes. During summer storms, she must tie the trees together so they are stronger and can survive without breaking. When it is too cold, she must cover them; when it is too hot, she must keep them from the heat. She said, "no matter how skilled you are, you still depend on the weather. If the trees bloom too early or too late, just by a few days, then you lose your profit."

People like her, somehow are like peach branches that get thrown away in garbage carts or used as firewood af-

ter a few days of Tet. Outside the garden, motorbikes and cars lined up to go to flower gardens and *bãi đá*. No one paid attention to an old lady sweeping leaves and gathered them into piles between rows of peach trees.

Just half a month later, it would be very crowded here, but after people are done enjoying the flowers, they will not have any problem throwing away those peach buds, filled with hope, hard manual labour, and all the ups-and-downs of a farmer in this city as rain and sunshine come and go. Farmers who have grown flowers to bring beauty to this city for many generations, one day will be pushed away, when their last piece of land is transformed into a glossy urban area.

A week before Tet, Aaron bought a peach branch from her. Even a month after Tet, he refused to take it down, the dried flowers coloring the apartment, reminding him each time of her.

When Tet was over and she was less busy, we asked her to do us a favour. As a part of our research methods, we engaged long-term residents in a participatory mapping, where they would tell us how the landscape has changed according to their personal memory. We drove her around Nhat Tan on Van's motorbike, and she would point, telling us what used to be there and how different they are now compared to the past. This red-cotton tree, she said, divided the southern and northern hamlets. She then decides to take us to the cemetery where her family and husband were buried but now lies within the Ciputra compound. We had to cross the highway from the Nhat Tan bridge, and make our way through a guarded gate—she said, usually families are only allowed to come in at the beginning or the middle of a lunar month. There, she had difficulty finding the cemetery, as the landscape has become a large construction zone, everything changed, the trees by which she marked her way now gone.

When the three of us finished our ride, she invited us into her house, took a long rod and poked down some amazingly sweet star fruits that the birds had nipped into strange shapes, took out a frozen lotus from her fridge, boiled rainwater caught in a container, and made tea for us.

Aaron will always remember his surprise when she cracked it open—the color was so vivid, her strong and weathered hands treated it so delicately. Her husband made this before he died two years ago. For her to make us this lotus tea, of which she only had a few left, was a real gift, on that we will never forget. Not only did she share with us an important part of her life, but through it, she shared her identity as a villager, passing on the meanings behind tradition to us.

And Van will always feel grateful and deeply touched by the generosity of humble people like Mrs. Tinh, who share with strangers a treasure of life experience and memories, without ever asking for anything back.

NGƯỜI NÔNG DÂN TRỒNG ĐÀO

Trên đời, luôn có những cuộc gặp gỡ kì lạ. Chúng tôi gặp bác khi bác đang trồng rau cải trên bãi đất ở lòng hồ đã cạn nước. Thật ra cũng không hẳn là gặp, chúng tôi lang thang ở đấy, thấy có một bác đang cúi húi trồng rau, thế là sà vào nói chuyện.

Thật may sao, mặc dù đang rất vội cắt rau để về nhà nấu cơm trưa, bác vẫn nói chuyện với chúng tôi đủ lâu để than thở rằng dạo này đào đang ra lá tốt um xùm, mà trời có vẻ nắng, cần phải tưới hết lá đào trong tuần này và tuần sau. Cũng thật may sao, Vân đã nhanh trí gợi ý bác Tính nhận hai lao động không chuyên vào làm mấy ngày, để có cơ hội được lán la nghe chuyện của một người nông dân cả đời gắn bó với làng Nhật Tân.

Có lẽ bác không nghĩ chúng tôi bày tỏ ý định một cách nghiêm túc. Với những lời chỉ đường đậm chất nông thôn (đi qua nhà trồng hoa cho chụp ảnh, đến ngã tư thứ hai, nhìn thấy cây sung to, đi tiếp đến cuối đường), và tên bác, chúng tôi cuối cùng cũng tìm được đến vườn đào sau khi phải lộn đi lộn lại vài lần và hỏi thăm khoảng chục người dân.

Vài buổi sáng sau đó, chúng tôi đều đặn đến đúng 9 giờ sáng, bác phát cho mỗi đứa một cái nón, một đôi găng tay, một cái thang nhôm, Aaron mang bánh mì pate trứng và trà đựng trong ấm cách thủy cho cả hai. Hai người nông dân tập sự vừa lóng ngóng làm việc vừa thủ thỉ nói chuyện với bác Tính ở giữa vườn đào.

Ngồi chành vênh trên một cái thang nhôm, đầu đội nón, tay đeo găng, công việc của chúng tôi là tưới hết sạch những chiếc lá xanh, nhưng không làm hỏng nụ. Bác Toan, chủ vườn đào, than thở rằng “Đào năm nay kém lắm, mọi năm bằng tầm này là nụ phải bằng con ruồi rồi. Giờ vẫn bé tí, vì tháng 7 mưa nhiều quá.”

Và bác kể rất nhiều chuyện. Những người nông dân thường không biết rằng họ có một tài năng vô cùng đặc biệt, đấy là làm sống lại cả một thế giới qua những câu chuyện được kể bằng những niềm vui, nỗi buồn, những toan tính và cả sự bất lực của họ. Câu chuyện của bác có rất nhiều tiếng thở dài. “Ngày xưa chỗ này là ruộng ngô, sau nhà nước lấy đất ở đồng đào để mở đường thì nhà bác chuyển sang đây. Chỗ này cũng vào quy hoạch rồi, mấy năm nữa thấy bảo sẽ mở đường rộng 60m, rồi mở thành phố bên sông. Bác già rồi, chắc chỉ làm được 1-2 năm nữa. Sau đấy cho lại các con cho chúng nó làm. Rồi đến khi nào nhà nước lấy nốt chỗ này nữa thì hết, làng đào Nhật Tân này rồi cũng hết.”

Bác là một người nông dân trong phố. Bác gọi nơi mình sống là cái làng. Bác kể về hội làng có đám rước với những cô trình nữ và hàng người mặc áo đẹp đi trải hội dài lượt lượt. Bác nói về ông cụ lái đò qua sông có ba vợ và hàng chục người con, khi ông qua đời sáu mươi mấy người cả dầu cả rễ ngồi xồm thành hàng dài rồi nâng quan tài của bố qua đầu. “Tục lệ ở đây nó thế, con ạ”. Giữa những lời nói chuyện rồn rảng của bác là tiếng chó sủa, tiếng gió luồn trên tóc, tiếng người từ những khu vườn bên cạnh gọi nhau í ới, và cả tiếng nhạc sà xập xình phát ra từ các khu chụp ảnh.

Nghề trồng đào quả lắm công phu. Bác chỉ vào một cây đào, nói với chúng tôi, “cái này là để cắm đằng sau vô tuyến, vì cảnh vườn ngang ra”. Khi một người khách đến chọn đào tại vườn, bác sẽ hỏi người ta trần nhà cao bao nhiêu, góc nhà thế nào, khung cảnh căn phòng ra sao, nếu cắm vào bình thì bình cao mấy thước. Sau khi họ đã chọn được cây đào ưng ý, thì bác mới phải đôn cây lên cao và chăm chút để cây ra rễ trước khi về nhà mới. Vân hỏi, “Sao bác không đào cây lên chuyển cho người ta luôn?” thì được trả lời rằng “Cây mới đào lên, chưa có rễ, về người ta trồng bị chết thì mình không có đức.”

Cả năm chăm vườn mấy trăm cây đào, bác tất bật. Mỗi tháng sửa một lần, khi cây cuối vườn tía cảnh xong thì cây đầu vườn đã lại tía xua. Cuối năm thì phải tưới lá, chỉnh dáng. Mùa hè có bão thì phải ra chống cây, buộc các cây vào nhau cho khỏi đổ. Khi trời lạnh quá thì phải tìm cách che, khi trời nóng quá lại phải tìm cách ủ. Bác bảo, “Dù có khéo đến mấy thì cũng phụ thuộc thời tiết. Chỉ cần hoa nở sớm hay nở muộn vài ngày là cũng thất thu.”

Những số phận như bác, có vẻ gì tựa tựa như những cành đào sau mấy ngày Tết đã bị quăng ra xe rác, hoặc đốt làm củi. Bên ngoài vườn đào, xe máy và ô tô vẫn nườm nượp đi vào vườn hoa và bãi đá. Chẳng ai để ý một bà già lụi cùi quét lá thành từng đống giữa các luống đào.

Nửa tháng sau đó đường ở đây sẽ đông nườm nượp, nhưng khi không cần nữa, người ta sẽ chẳng thương tiếc gì những nụ đào e ấp đóng đầy sự chờ mong, nỗi khổ nhọc, và cả những thắc thỏm đợi nắng mưa của những người nông dân ở phố. Những người nông dân bao nhiêu đời cặm cụi trồng hoa để mang lại vẻ đẹp cho thành phố này, rồi cũng sẽ bị gạt đi, khi mảnh đất cuối cùng của họ trở thành những khu đô thị hào nhoáng.

Một tuần trước Tết, Aaron mua một cành đào của bác. Một tháng sau Tết, anh vẫn nhất định không muốn vứt đi, những bông hoa đã khô rắc đầy màu hồng vương vãi trên sàn nhà, mỗi lần nhìn đến lại nhắc anh nghĩ đến bác.

Sau Tết, khi bác đã đỡ bận hơn, chúng tôi nhờ bác một việc. Một trong những phương pháp nghiên cứu mà chúng tôi thực hiện là nhờ những người dân đã sống lâu năm trong khu vực giúp cùng làm bản đồ, tức là họ sẽ kể cho chúng tôi nghe khung cảnh nơi đây đã thay đổi thế nào dựa theo trí nhớ của họ. Chúng tôi đèo bác đi quanh Nhật Tân trên xe máy của Vân, và bác chỉ cho chúng tôi ngày xưa chỗ này là gì, và bây giờ so với xưa thì đã đổi khác ra sao. Cái cây gạo này, bác nói, phân ranh giới giữa thôn bắc và thôn nam. Bác đưa chúng tôi đến khu nghĩa trang có mộ của người thân và bác trai, bây giờ lọt thỏm trong khuôn viên của khu Ciputra. Chúng tôi phải đi ngang con đường xe cộ chạy vù vù lao từ cầu Nhật Tân xuống, và lắt léo qua cổng sắt có người gác—bác nói, bình thường người nhà chỉ được vào đây vào ngày rằm và mừng một. Vào rồi, bác mất một lúc mới tìm được nghĩa trang, vì khung cảnh

đã trở thành một công trường xây dựng ngổn ngang, mọi thứ đã thay đổi, những cái cây bác dùng để chỉ đường theo trí nhớ cũng đã bị chặt mất.

Ba bác cháu đi về rồi, bác mời chúng tôi vào nhà chơi, chọc cho những quả khế ngọt lừ chim ăn nham nhỏ, và lấy từ trong tủ lạnh một bông sen đông đá, gỡ những cánh hoa ra, đun nước mưa hứng trong bể, mời chúng tôi uống trà.

Aaron sẽ luôn nhớ cảm giác ngạc nhiên của anh khi bác mở bông hoa ra—màu hoa thật rực rỡ, và bàn tay bác sạm nắng nhưng rắn rỏi nâng niu những cánh hoa nhẹ nhàng. Bác trai đã ướp trà vào bông hoa này trước khi qua đời hai năm trước. Thực sự được bác mời trà sen, mà bác chỉ còn lại có vài bông, là một món quà quý mà chúng tôi sẽ không bao giờ quên được. Không những bác mời chúng tôi vào một phần quan trọng trong đời bác, mà thông qua việc uống trà, bác đã chia sẻ bản sắc làng quê của mình, truyền cho chúng tôi những ý nghĩa đằng sau một truyền thống.

Còn Vân thì chưa bao giờ hết biết ơn và xúc động bởi sự hào phóng của những người chất phác như bác Tính, chia sẻ với hai người không quen cả một kho tàng vốn sống và những kỉ niệm, mà chẳng mấy may nghĩ ngợi gì.

THE PHOTOS OF TWO VETERANS NHỮNG TẤM ẢNH CỦA NGƯỜI CỰU CHIẾN BINH

When we first walked in, we were greeted by a myriad of old photos whose colours have faded. Perhaps memories are the most treasured assets for older people.

Their families have lived in the village for many generations. The old man shared with us his concerns as he observed the neighbourhood developed while old values are disappearing. More than anyone else, he understands the value of land to peach farmers. He mentioned the area where Nhat Tan villagers used to cultivate for hundreds of years. He said, if the government moved peach trees to develop a new urban area which will attract new people to move in, he will be totally supportive, because the process is inevitable in a modern society. However, after people cleared the area, which according to him is “meant for growing peach trees”, they have abandoned it for the last 20 years, grass grows uncontrollably and very few people actually live there now. He told us 60-70% of the Nhat Tan population relies on farming and growing peach trees, this change is not beneficial to the local people and actually a wrong decision. As a veteran who devoted his youth to protect the land and the village, it is not difficult to understand his disappointment as he observed land being wasted.

As the stories unfolded, we felt their hope for the future as well as their nostalgia for the past. Like those faded photos, the old way of life and the local identity that have been passed down through generations in their family and in the Nhat Tan village are treasures.

Ấn tượng đầu tiên của chúng tôi khi đến ngôi nhà của ông bà chính là những tấm ảnh đã nhuộm màu thời gian. Có lẽ điều quý giá nhất đối với những người già chính là kỉ niệm.

Gia đình ông bà đã sinh sống trong làng qua nhiều thế hệ. Ông chia sẻ với chúng tôi những trăn trở khi khu vực mình sống phát triển khiến những giá trị cũ bị mai một. Hiểu hơn ai hết về vai trò của đất đối với người nông dân trồng đào, ông nhắc về khu đất cũ mà người dân Nhật Tân canh tác từ lâu đời. Ông cho rằng, nếu nhà nước di dời cây đào để phát triển một khu đô thị mới thu hút người dân thì ông hoàn toàn bằng lòng, vì đây là điều tất yếu phải xảy ra trong một xã hội hiện đại. Nhưng sau khi người ta giải tỏa một khu đất theo ông tả là “sinh ra để trồng đào”, họ lại bỏ hoang nhiều đã 20 năm nay, cỏ mọc ngập đồng và số dân cư ở đó rất thưa thớt. Theo ông, 60-70% làng Nhật Tân này gắn bó với nghề nông, nghề trồng đào, sự thay đổi này không hề có lợi cho người dân và là một quyết định sai lầm. Là người cựu chiến binh đã dành những năm tháng tuổi trẻ để giữ đất giữ làng, nỗi thất vọng của ông khi thấy đất đai bị lãng phí không có gì khó hiểu.

Thấp thoáng sau mỗi câu chuyện của ông bà là niềm hy vọng cho tương lai và cả sự tiếc nuối về quá khứ. Giống như những bức ảnh đã ố màu, những nếp sống cũ, bản sắc nơi chốn truyền từ đời này qua đời khác của gia đình ông bà, của làng Nhật Tân thật đáng trân trọng.

Nguyễn Trang Ngân
Lê Nguyễn Quý Minh

MS. THUY'S KITCHEN BỨC ẢNH CĂN BẾP NHÀ CÔ THỦY

This kitchen follows the typical style of Vietnamese architecture: cooking is separated from other functions of the family. This photo will surely create an even stronger impression if it could capture a stark contrast between the kitchen and a concrete building next to it which follows modern-style architecture. As we took this photo and expressed our amazement at how different this kitchen is from the general structure of her house, Ms. Thuy pointed at it and explained: “We haven’t had the means to renovate this kitchen yet, but we have been able to purchase modern kitchen equipments so cooking is not too much work. Once we have had enough money put aside, I will renovate it for sure.”

This photo is all the more special because of the stories told to us by a peach farmer with more than 20 years of experience in Nhat Tan village. Urbanization caused her family to lose the farmland they used for peach trees, and she was compensated with a plot of alluvial land. It took her a very long time to improve the soil so her peach trees can adjust to the new environment. She talked about hardship in her life but conveyed a sense of optimism and love for her neighbourhood through and through. Her eyes were red when she told us about her son, who cannot go to school or get a job due to a disease while her family does not earn much. However, she is still determined to find him a job and feel contented with the presence because her family has enough to live by.

Căn bếp này là mô hình nhà truyền thống của người Việt Nam: bếp tách rời khỏi các chức năng khác trong gia đình. Chắc hẳn bức ảnh sẽ còn gây ấn tượng mạnh hơn nếu thể hiện được sự tương phản với gian nhà bê tông bên cạnh xây theo lối kiến trúc hiện đại. Khi thấy chúng tôi chụp ảnh và tỏ ra ngạc nhiên trước căn bếp có nhiều khác biệt so với tổng thể ngôi nhà, cô Thủy chỉ vào nó và cười nói: “Nhà cô có cái bếp này chưa có điều kiện xây lại, nhưng đồ đạc trong bếp cũng cố gắng sắm cho nó hiện đại rồi nên cũng không vất vả khi nấu nướng. Bao giờ gom góp đủ thì cô nhất định sẽ sửa nó.”

Bức ảnh trở nên đặc biệt hơn nữa khi tôi được lắng nghe câu chuyện của một người đã trồng đào hơn 20 năm tại làng Nhật Tân. Quá trình đô thị hóa khiến gia đình cô bị mất đất trồng đào và miếng đất được đền là đất phù sa, cô đã phải mất nhiều thời gian bồi đất để cây đào có thể thích nghi với đất mới. Cô kể về những vất vả trong cuộc sống nhưng vẫn luôn ánh lên sự lạc quan và tình yêu với nơi mình đang sống. Cô đỏ hoe mắt khi kể về con trai mắc bệnh không đi làm, không đi học được trong khi thu nhập cả gia đình không mấy dư dả. Tuy vậy, cô vẫn tâm niệm sẽ cố thu xếp cho con một cái nghề và luôn nghĩ chỉ cần đủ ăn, đủ sống như hiện tại là mãn nguyện rồi.

Nguyễn Trang Ngân
Lê Nguyễn Quý Minh

A BLACK NET TẮM LƯỚI ĐEN

There used to be four hamlets in Nhat Tan, named after the four directions: North, South, East, West. At that time people in Nhat Tan mostly grew peach trees in the West and the South hamlets, while vegetables were grown in the Red River plain as self-sufficient food. The area at that time was peaceful as many other Vietnamese villages.

Later, the Ciputra urban area was developed on the land of two hamlets with the largest number of peach trees. After losing their farmland, in order to maintain their traditional work farmers moved their peach trees to the Red River plain – which used to be land for vegetable. This leads to a loss of vegetable land. Some families bought Styrofoam containers and started growing vegetables in their houses. Other families, like Mr. Tinh, are more fortunate because they can grow vegetables in small yards in their properties.

As peach trees are now grown in large quantity near residential areas, a large amount of pesticide is used to keep them healthy. This in turn creates impacts on vegetable gardens. Black nets like the one captured in this photo are used, not only to provide shade from the sun and protect the plants from insects, but also as an impromptu, DIY solution to reduce the impact of pesticides on their food source. Therefore, a black net is a symbol of impacts that urbanization has on Nhat Tan people's food source.

Trước đây, khu vực Nhật Tân gồm bốn thôn, được đặt tên theo bốn hướng: Thôn Bắc, thôn Nam, thôn Đông, thôn Tây. Khi đó người dân Nhật Tân trồng nhiều đào ở thôn Tây và thôn Nam, còn rau được trồng ở bãi sông Hồng để làm nguồn thực phẩm tự cung tự cấp. Khu vực lúc đó cũng bình dị như bao làng quê Việt.

Về sau, khu đô thị Ciputra được hình thành trên đất của hai thôn có số lượng đào lớn nhất. Người dân sau khi mất đất canh tác muốn duy trì nghề của ông cha nên đã chuyển địa điểm trồng đào sang bãi sông Hồng - nơi trước đây là địa điểm trồng rau. Việc này dẫn đến người dân phải đánh đổi nguồn thực phẩm của mình. Một số hộ sau đó đã mua những hộp xốp, tận dụng những khoảng không gian trong nhà để trồng rau. Một số gia đình khác như nhà Bắc Tinh thì may mắn hơn vì còn có thể trồng rau trong những khoảng vườn nhỏ ở khuôn viên nhà.

Vì đào được trồng với số lượng lớn gần khu dân cư cộng với việc người dân phải dùng thuốc bảo vệ thực vật để chăm sóc đào đã dẫn đến những tác động xấu lên những vườn rau. Những tấm lưới đen như trong ảnh ngoài công dụng chính là để che nắng, ngăn côn trùng còn là một biện pháp theo kiểu “cái khó ló cái khôn” mà người dân tự chế để giảm thiểu ảnh hưởng của thuốc bảo vệ thực vật đến nguồn thực phẩm sạch của họ. Vì thế, tấm lưới đen chính là một biểu tượng cho tác động của quá trình đô thị hóa lên nguồn thực phẩm của người dân Nhật Tân.

**Trần Xuân Đảm
Nguyễn Thị Hậu**

THE BEST TOFU IN THE NEIGHBOURHOOD ĐẬU PHỤ NGON NHẤT KHU

This is a tofu and soy milk home-based establishment. When we first got here, the owner was quite concerned and demanded to see our papers, thinking that we looked like reporters or food safety investigator with all of our folders and pens. When he felt assured that we were only students doing a small survey for our schoolwork, he became a lot more open and comfortable. He even encouraged us to take photos and shoot film of his equipments and his wife explained to us in detail each step in the tofu-making process.

This family is originally from Bac Ninh province. They moved to Nhat Tan, rented a house and have been making and selling tofu here for 16 years. The man is very proud that even though they do manual work, they can support their family in an honest way and both of their children have good education.

He is confident that their tofu is the best in the neighbourhood. He has many regular customers who are neighbours or people living nearby. Throughout our conversation, each batch of fresh tofu is sold in a blink of an eye, some even still give off thin smoke as they are wrapped in plastic bags for a customer to bring home.

Even though they moved here from elsewhere, this tofu-making family has succeeded in establishing a food production and business in Nhat Tan. Their front space was rather dark, their equipments were rudimentary, nevertheless they have gained trust and love from the local people. For most of the working class people, who do not have many choices in searching for a source of safe food or shop at convenience stores or high-end supermarkets, trust and long-term personal relationships are the most important factors in their everyday food purchase decisions.

When we asked him if he ever wants to move to Times City, he smiled and said “If I move there, there is nothing I can do to earn a living. How can I make money?”

Nguyễn Thị Bích
Nguyễn Hồng Quân

Đây là một cơ sở sản xuất đậu phụ và sữa đậu nành tại nhà. Khi chúng tôi mới đến, bác chủ nhà lo lắng và đòi xem giấy tờ của chúng tôi, vì nghĩ rằng chúng tôi là phóng viên hay thanh tra vệ sinh an toàn thực phẩm tay giấy tay bút. Khi yên tâm rằng chúng tôi chỉ là sinh viên đang đi thực hiện một cuộc khảo sát nhỏ để phục vụ việc học, bác vui vẻ và cởi mở hơn nhiều, thậm chí còn khuyến khích chúng tôi quay phim chụp ảnh các dụng cụ làm đậu và vợ bác tận tình giải thích từng bước trong quy trình làm đậu.

Gia đình bác có quê gốc ở Bắc Ninh đến Nhật Tân thuê nhà để sinh sống và làm nghề đậu đã được 16 năm. Bác rất tự hào rằng mặc dù mình lao động chân tay, nhưng đủ trang trải cho gia đình sống trong sạch và đầu tư cho hai con ăn học thành người.

Bác tự tin rằng đậu của mình ngon nổi tiếng nhất vùng. Bác có rất nhiều khách quen là hàng xóm láng giềng thân cận. Trong suốt thời gian chúng tôi nói chuyện, mẻ đậu nào ra lò cũng được mua hết ngay, thậm chí còn bốc khói khi được cho vào túi để khách xách về.

Dù là người nơi khác chuyển đến, nhưng gia đình làm đậu này đã thành công trong việc tạo dựng một cơ sở sản xuất và kinh doanh thực phẩm tại Nhật Tân. Mặc tiền hơi tối, dụng cụ cũng thô sơ, nhưng họ đã chiếm được niềm tin và cảm tình của người dân quanh vùng. Với đa phần là người dân lao động, không có nhiều lựa chọn trong việc tìm nguồn thực phẩm sạch hay mua sắm tại những cửa hàng tạp hóa hoặc siêu thị cao cấp, sự tin cậy và mối quan hệ gắn bó là những yếu tố quan trọng nhất trong quyết định mua thức ăn hàng ngày của họ.

Khi chúng tôi hỏi bác có muốn chuyển vào Times City sống không, bác cười và nói “Vào đấy thì làm gì có gì mà làm? Biết lấy gì mà ăn?”

THE ROAD IN FRONT OF THE MARKET CON ĐƯỜNG TRƯỚC CỔNG CHỢ

This photo was taken at the road in front of the Nhat Tan market during afternoon rush hours. During the construction of the Nhat Tan bridge, a site used for gathering and exploiting sand was set up near the Red River for the work. However, now that the Nhat Tan bridge has been put to use, concrete trucks like this one pass through the area both day and night, from the sand site towards the bridge. They make the road always dusty, muddy, and increasingly bumpy as a result of potholes created by heavy truckload.

Urbanization brings different impacts to different groups. Several vendors at the Nhat Tan market who live in peri-urban areas applauded the bridge, because it helps shorten their everyday commute. However, people living along main roads complained about air pollution from engine exhaust and dust, while older people find it hard to sleep through the night. Families living near the market have to splash water constantly to make the air less dusty, but that makes the road muddy.

Being more accessible makes it easier for business, yet it also leads to traffic jam and messy traffic lanes. On the left corner of the photo is a tea stall that operate informal lottery, many men stopped at this spot when they passed by. This demonstrates another aspect of urbanization. Besides environmental pollution, social evils are pressing problems that a village in transition has to face.

Bức ảnh chụp tại con đường trước cổng chợ Nhật Tân vào giờ tan tầm buổi chiều. Trong quá trình xây cầu Nhật Tân, một địa điểm tập kết và khai thác cát được hình thành gần sông Hồng để phục vụ công trình. Nhưng nay cầu Nhật Tân đã xây xong, những chiếc xe tải trộn bê tông như thế này vẫn đi lại rầm rập suốt cả ngày lẫn đêm từ khu khai thác cát về hướng cầu, khiến cho đường phố lúc nào bụi bặm, nhậy nhựa, và ngày càng nhiều ổ trâu ổ gà vì con đường phải oằn mình chịu tải trọng lớn.

Quá trình đô thị hóa có những tác động rất khác nhau lên những nhóm người khác nhau. Một số người bán hàng tại chợ Nhật Tân sống ở vùng ngoại ô thành phố nói rằng từ khi có cầu mới, quãng đường di chuyển hàng ngày của họ ngắn lại. Tuy nhiên, những người dân sống dọc theo những trục đường chính thì phàn nàn về ô nhiễm không khí từ khói xe, bụi đất, còn người già thì khó ngủ buổi đêm. Các gia đình ở gần chợ phải liên tục vẩy nước để giảm bụi, nhưng việc đó lại khiến con đường bùn lầy.

Giao thông thuận tiện hơn cũng khiến việc kinh doanh dễ dàng hơn, nhưng kéo theo vấn đề ùn tắc giao thông, xe cộ đi lại lộn xộn. Đặc biệt, ở góc trái của bức ảnh là một hàng nước kiếm lô đề, nhiều người đàn ông đi qua dừng lại ở đây, cho thấy ngoài ô nhiễm môi trường thì tệ nạn xã hội cũng là một vấn đề nhức nhối mà quá trình đô thị hóa đem đến cho một làng quê đang chuyển mình.

Nguyễn Thị Bích
Nguyễn Hồng Quân

TEMPORARY LODGINGS NHỮNG NGÔI NHÀ TẠM

Since 2015, the year the Nhat Tan bridge was put to use, this area has become much more crowded as many people pass through to get to other places. It is close to the Quang An flower market and the Long Bien wholesale market. Many people commented that the new bridge has facilitated a significantly greater flow of vegetables and fruits from the other side of the river to Nhat Tan, which brings more choices to consumers, but also leads to fiercer competition among petty traders, and an sharp increase in the number of migrants.

Many villagers started building rows of apartments for rent. Temporary lodgings, construction material sites and a brick factory dominate this photo. They are there to serve a sudden growth in construction in recent years.

Older people told us that this used to be green vegetable land (i.e. land for farming only, not residential land), that is why residents are not allowed to build concrete, high-storey houses. They mostly built one-storey, temporary house; however, some can rely on their connections or bribes to materialize a land certificate and convert land use purpose.

I took this photo when our group took a break at a tea stall near the Nhat Tan market. The tea lady told us that people here tend to come together for public facilities, such as road improvement or market renovation. They don't really know whether the ward has a plan to repair the road or other similar projects to make the area better for them.

Kể từ năm 2015, khi cầu Nhật Tân đi vào hoạt động, khu vực này trở thành một đầu mối giao thông với số lượng người qua lại lớn hơn nhiều ngày trước. Gần chợ hoa Quảng An, chợ đầu mối Long Biên, nhiều người dân chia sẻ rằng từ khi có cầu mới, số lượng rau củ quả đưa từ bên kia sông sang Nhật Tân tăng lên hẳn, khiến cho người tiêu dùng có nhiều lựa chọn hơn, sự cạnh tranh giữa những người bán hàng nhỏ lẻ khốc liệt hơn, kéo theo đó số lượng người nhập cư từ những nơi khác đến cũng tăng vọt.

Nhiều người dân trong làng bắt đầu xây những dãy phòng trọ khép kín để cho thuê. Trong bức ảnh có thể thấy rõ những ngôi nhà tạm, những bãi tập kết vật liệu và lò gạch để phục vụ nhu cầu xây dựng tăng đột biến trong những năm gần đây.

Các bác có tuổi kể rằng đất này trước đây là đất rau xanh (tức là chỉ được dùng cho nông nghiệp, không phải đất thổ cư) vì vậy người ta không được xây nhà kiên cố, cao tầng mà chỉ làm nên những căn nhà cấp bốn tạm bợ, nhưng một số người có thể dựa vào mối quan hệ hay biểu xén để chạy được sổ đỏ và chuyển đổi mục đích sử dụng đất.

Tôi chụp bức ảnh này khi cả nhóm ngồi nghỉ tại một hàng nước gần chợ Nhật Tân. Chị hàng nước chia sẻ với chúng tôi rằng, người dân ở đây thường tự kêu gọi lẫn nhau để làm những công trình công cộng, như nâng đường hay sửa chợ, họ không biết phường có kế hoạch gì để tu bổ đường xá hay hỗ trợ người dân hay không.

Đỗ Tú Phương
Phùng Thị Phương Oanh

A GREATGRANDMOTHER WITH A CỤ BÀ VUI TÍNH

GREAT SENSE OF HUMOUR

This greatgrandmother is 91 years old and the ward has just organized a party to celebrate her longevity. She proudly told us “People of my age are rare, but there are a lot of those seventy and eighty boys and girls in this village.”

Her house is in a deep alley, but as soon as we stepped in, we were welcomed like grandchildren going home after being away for a long time. She talked about the days when centrally-planned economy was still around, the whole village grew vegetables, and they all harvested their produce and the State gave them rice in return. For each 100kg of vegetables, they got 25kg of rice. Memories became so alive through her sincere words.

When we asked for her permission to take a photo, like other older people, her first reaction was “but my outfit right now is so simple”, and she wanted to bring a photo of her younger self for us to capture. Even though she lives just a few steps away from a street teeming with people and vehicles, the conversation we had with her makes us feel like we had just been back to an authentic Vietnamese rural village, where even strangers are welcomed warmly. As we sipped cups after cups of green tea, stories were shared openly without any reservation, very unlike what you can find in the middle of a city.

Cụ đã 91 tuổi và mới được phường tổ chức mừng thọ. Cụ tự hào khoe rằng “Cỡ như cụ ở đây thì hiếm, chứ cái bọn bảy mươi tám mươi ở cái làng này thì đầy ý mà.”

Nhà cụ ở sâu trong con ngõ nhỏ, nhưng khi bước vào nhà, chúng tôi được đón tiếp như những đứa cháu đi xa lâu ngày giờ trở về quê. Cụ kể cho chúng tôi nghe về thời bao cấp, khi cả làng còn trồng rau, rồi cùng nhau đi cắt đem đổi gạo cho nhà nước. Cứ 100 cân rau thì được 25 cân gạo, những kí ức thật sống động qua lời kể chân thành và mộc mạc của cụ.

Khi chúng tôi xin phép chụp ảnh, như những người già khác, phản ứng đầu tiên của cụ là “đang ăn mặc tuềnh toàng quá”, và định mang bức ảnh của cụ hồi còn trẻ hơn ra để chúng tôi chụp. Dù chỉ cách vài bước chân từ con đường chính xe cộ đi lại như mắc cửi, nhưng cuộc trò chuyện với cụ làm chúng tôi cảm thấy như mình vừa về một làng quê nông thôn Việt Nam chính gốc, nơi cả những người lạ cũng được tiếp đón nồng hậu, và bên chén nước chè xanh, những câu chuyện rón rảng không có chút ngại ngùng hay dò xét như người ta thường thấy ở giữa lòng đô thị.

Nguyễn Hà Thu
Hoàng Dương

VEGGIES FOR HOTPOT TRỒNG RAU ĂN LẤU

These vegetable plants belong to a young man who is renting a room in Nhat Tan. His hometown is in Thanh Hoa, but he has been living here for a few years. What is special about him is that he works in Dan Phuong, which means he commutes 40km everyday to and from work.

There are many things he loves about this place. He said that this lodging area is totally different from others because there is no fence around it, he can see the road as soon as he opens the door, and he still leaves his motorbike outside. It is very safe here. Furthermore, even though he is a migrant and is only renting here, he is very close with his neighbours, especially the landlord's family. When asked if he wants to move to somewhere closer to his workplace, he said unless his job demands him to, he still prefers to live in Nhat Tan, because it makes him feel like home, where everyone treats each other like friends. The surrounding is quiet, and in the summer, he can go to the riverbank to take the air.

He doesn't trust food sold at the market nearby, so he asks his relatives back home to send him food, such as fresh fish or frozen fish, once a week by interprovincial bus. He spends time to pick flower pots that people discard and leave by the road, as well as styrofoam boxes to grow vegetables like the ones shown in this photo. When these vegetables are big enough, he will invite his friends over for a hotpot.

Những cây rau này là của một người đàn ông trẻ đang ở trọ tại Nhật Tân. Anh quê ở tận Thanh Hóa, nhưng đã sống ở đây được mấy năm. Điều đặc biệt là anh đi làm ở tận Đan Phượng, tức là mỗi ngày anh đều đi đi về về mất 40km.

Có rất nhiều lý do để anh gắn bó với nơi đây. Anh tâm sự rằng khu trọ này khác hẳn với những khu trọ khác vì nó không có hàng rào bao bọc, mở cửa là nhìn thấy mặt đường luôn, và anh vẫn để xe ngoài cửa. Đời sống ở đây rất an toàn. Hơn thế nữa, mặc dù là người từ xa đến đây ở trọ nhưng anh rất thân thiết với hàng xóm xung quanh, nhất là gia đình bác chủ nhà. Khi được hỏi anh có muốn chuyển đến nơi ở gần chỗ làm hơn không, anh nói trừ khi công việc bắt buộc, còn lại anh vẫn thích sống ở Nhật Tân, vì ở đây giống như quê, mọi người đối xử với nhau rất chan hòa thân thiết. Không gian xung quanh thì yên tĩnh, vào mùa hè, anh còn có thể ra sông hóng gió.

Anh không tin tưởng vào thực phẩm bán ngoài chợ, nên nhờ người nhà ở quê gửi đồ ăn như cá tươi, cá đông lạnh cho mình bằng xe khách mỗi tuần một lần. Những chậu rau thế này là anh chịu khó nhặt nhạnh những chậu hoa mà người dân trồng đào bỏ lại bên đường, và cả thùng xốp để tự trồng rau. Khi những cây rau này lớn, anh sẽ gọi bạn bè đến để làm một bữa lẩu.

Phùng Thị Phương Oanh
Đỗ Tú Phương

THE OLD STREET VENDOR BÀ LÃO BÁN RAU TRÊN VỈA HÈ

When we first met Mrs. Hoa, Van took pity on her. “She’s only wearing one sock”, she whispered to Aaron, “maybe I should get her another pair next time.” Aaron whispered back, “Maybe she just took off the other sock because she wanted to scratch her foot?”

Mrs. Hoa is 86 years old, a street vendor in Tay Ho. She has 11 children. Her home town is 25 kilometers outside of Hanoi, but, when she was young, she volunteered for the “new economic zone” migration scheme, when the government relocated families from the highly populated Red River delta to the mountainous North and the Central Highland, inhabited by ethnic minorities.

But ten years ago, farming the rough land became impossible. The soil was depleted, and they couldn’t even grow any cassava. With her husband and some of the children, they moved back to their hometown and bought a small house with their life’s savings, and then, as life has become increasingly difficult in her own village, one day she decided to move to Hanoi to sell vegetables on the street.

She made the journey by herself. She jumped on one bus, asked the bus driver to take her to the city. Three bus transfers later, and she arrived in Yen Phu. When she told us this story, we were surprised. There she was, a tiny old woman, wearing one sock, who had just decided one day, age 84, to go to the city all by herself. Van admits “That’s more admirable than many young people who backpack through Europe.”

After we talked with her for a while, we asked if we could pay her a visit a few days later. Luckily for us, she agreed without any hesitation. When we came by the second time, she was busily tying up her bags and stores away her vegetables for the next day. She then walked ahead, almost too fast for us, to show us the way to her apartment. All of a sudden our whole image of her changed: she’s nimble, quick, and says hello to everyone she passes by in the alleyways. She was no longer a victim but a strong force. We told her that she’s still so healthy and fast, and she responded with a kindest smile, “I’ve lived through a lot.”

Lần đầu chúng tôi gặp bà Hoa, Van thấy thương bà. “Bà chỉ có mỗi một chiếc tất kia”, cô thì thầm với Aaron, “có lẽ lần sau tớ nên mang cho bà một đôi tất.” Aaron nói thầm lại, “Nhỡ bà chỉ tụt chiếc tất kia ra để gãi chân thì sao?”

Bà Hoa đã 86 tuổi nhưng vẫn bán rau trên vỉa hè ở Tây Hồ. Bà có 11 người con. Quê bà cách Hà Nội 25 kilomet, nhưng hồi còn trẻ, bà xung phong đi “kinh tế mới”, một chương trình của nhà nước nhằm chuyển bớt dân số từ vùng châu thổ sông Hồng quá đông đúc lên miền núi phía Bắc và Tây Nguyên, vốn là nơi ở của các nhóm dân tộc thiểu số.

Nhưng cách đây mười năm, gia đình bà không thể kiếm được chút gì ăn từ việc trồng trọt trên đất đai khô cằn nữa. Đất cạn dinh dưỡng, trồng sản cũng không lên. Bà cùng chồng và một số người con chuyển về quê và mua một căn nhà nhỏ bằng số tiền cả đời dành dụm, và một rồi, cuộc sống ở làng cũng trở nên quá khó khăn, một ngày kia, bà quyết định ra Hà Nội bán rau trên đường phố.

Bà lên đường một mình. Bà leo lên xe buýt, hỏi thăm chú lái xe đường ra thành phố. Sau khi chuyển xe ba lần, bà đến Yên Phụ. Khi bà kể chuyện này, chúng tôi rất ngạc nhiên. Một bà già bé tí teo, đi có một chiếc tất, mà tự nhiên một ngày, khi đã 84 tuổi, quyết chí lên thành phố một mình. Van thú nhận “Bà còn đáng ngưỡng mộ hơn rất nhiều người trẻ đi du lịch bụi ở châu Âu.”

Sau khi nói chuyện với bà một lúc, chúng tôi xin phép đến thăm nhà bà một vài ngày sau đó. May sao, bà đồng ý ngay không chút ngại ngùng. Lần thứ hai chúng tôi ghé qua, bà đang lúi húi sắp xếp nốt chỗ túi và cắt rau để hôm sau bán tiếp. Rồi bà đi trước dẫn đường về nhà trọ, bà đi nhanh đến nỗi chúng tôi phải hớt hải đuổi theo mới kịp. Bỗng nhiên hình dung của chúng ta về bà thay đổi hoàn toàn: bà vừa nhanh nhẹn, vừa lanh lợi, còn mau miệng chào hỏi những người bà gặp khi chúng tôi đi vào ngõ. Bà không còn là một nạn nhân, mà hiện ra là một sức mạnh đáng nể phục. Chúng tôi trầm trồ rằng bà vẫn khỏe mạnh và đi nhanh quá, bà cười rất hiền từ đáp lại, “Đời bà trải qua nhiều rồi mà.”

THE OLD MAN IN THE CEMETERY ÔNG GIÀ TRONG KHU NGHĨA TRANG

“Because I have no money no one listens to me. It makes me weak. Everything comes from my financial situation, even if I’m smarter.” Mr. Hien, a man in his 80s, started growing fruit trees in a cemetery right by his house twenty years ago.

Mr. Hien and his wife don’t get along, and he says his children don’t respect him. When he retired, his family told him to move back to his village, but he couldn’t go—he had no house there, so he would have to stay with his nieces and nephews. So he put up a shack and moved in to the cemetery.

Mr. Hien believes in ghosts and spirits. He tells us stories of visions and strange events he’s experienced. He tells us that, the cemetery used to be much bigger, but then it was shrunk so that some retired high officials can have land to build big houses. During the construction, the officials had built a little shrine for the spirits, but then they took it down when the construction was complete. He said villagers believe that the officials will eventually meet misfortune for not respecting the dead.

A Tay minority, Mr. Hien worked as a truck driver for the army and later as a driver for a government factory. He never got a promotion, he says, because he didn’t have good connections and only finished grade four.

Mr. Hien receives a pension of only 3 million VND per month (\$131). “I give 2 million to my wife so I can eat lunch and dinner in the house, the rest is for medicine for my back pain. I skip breakfast and save the money to buy unhusked rice for my chickens. I stay in my shack, and I worship my parents.” When his chickens are big enough, he brings them home for his children and grandchildren to make hotpot. But his family doesn’t accept the fruits he grows because they are afraid of “trees grown on the land of the dead”.

The last time we met him, he smiled at us sadly “I am going to spend my last days here. Other people have human friends, but my chickens are my friends.”

“Vì ông không có tiền nên không có ai nghe ông cả. Mình yếu thế là như vậy. Đời ông khổ là do hoàn cảnh của mình không có tiền, kể cả mình có khôn ngoan hơn cũng vậy thôi.” Ông Hiền đã hơn 80 tuổi, ông trồng cây ăn quả trong một khu nghĩa trang gần nhà đã hai mươi năm nay.

Ông Hiền không hợp với vợ, và ông kể rằng con cái ông cũng không coi bố ra gì. Sau khi ông về hưu, vợ con ông bảo ông về quê mà sống, nhưng ông làm gì còn quê mà về - ở đây ông không còn nhà cửa gì cả, mà nếu về thì phải ở với các cháu con các chị. Vậy là ông dựng cái lán trong nghĩa trang để ở.

Ông Hiền tin vào thần thánh và linh hồn. Ông kể cho chúng tôi nghe những câu chuyện khi ông nhìn thấy thần linh hay những sự việc kì lạ xảy ra trong đời ông. Ông nói rằng khu nghĩa trang này ngày xưa còn rộng hơn, nhưng sau đó bị thu hẹp lại để các ông quan chức cấp cao về hưu có đất xây nhà cao tầng. Trong lúc làm nhà, các ông ấy dựng bàn thờ để xin phép các vị thần linh, nhưng xây xong thì họ bỏ đi. Ông bảo, dân làng họ nói rằng, các ông ấy không biết kính sợ thần linh thì rồi sau này cũng chẳng ra gì đâu.

Ông là người Tày. Trước ông lái xe trong quân đội, rồi sau này cũng làm lái xe cho một xí nghiệp nhà nước. Ông chẳng bao giờ được thăng chức, ông kể, vì ông không quen biết như người ta, và chỉ học hết lớp bốn. Mỗi tháng ông được lương hưu ba triệu đồng (\$131). “Ông nộp cho vợ hai triệu để ăn trưa với ăn tối ở nhà, còn lại ông để dành mua thuốc chữa đau lưng. Ông không ăn sang để có tiền mua thóc cho gà. Ông ở cái lán này, thờ bố mẹ ông ở đây luôn.” Khi nuôi gà đủ lớn, ông mang về cho con cháu ăn lẩu. Nhưng gia đình ông không ăn những loại hoa quả ông trồng được, vì họ sợ “cây mọc trên xác chết”.

Lần cuối gặp, ông cười buồn nói với chúng tôi “Ông ở đây đợi chết thôi. Người ta thì làm bạn với người, ông thì làm bạn với gà.”

